

Szczecin, 27 sierpnia 2023 r.

Prof. dr hab. Magdalena Ziolo
Uniwersytet Szczeciński
Wydział Ekonomii, Finansów i Zarządzania
Instytut Ekonomii i Finansów

RECENZJA

rozprawy doktorskiej Pani mgr Katarzyny Pałasz - Boćkowskiej
pt. „Przyczyny i skutki nadmiernego zadłużania się gospodarstw
domowych w polskich bankach komercyjnych”

napisanej pod kierunkiem naukowym dr hab. Eugeniusza Gostomskiego, prof. UG

1. Uwagi wstępne

Podstawę oceny rozprawy doktorskiej mgr Katarzyny Pałasz - Boćkowskiej pt. „Przyczyny i skutki nadmiernego zadłużania się gospodarstw domowych w polskich bankach komercyjnych” stanowi pismo dr hab. Przemysława Borkowskiego, prof. UG, Przewodniczącego Rady Dyscypliny Ekonomia i Finanse z dnia 13 lipca 2023 r.

Przedłożona do recenzji dysertacja mgr Katarzyny Pałasz - Boćkowskiej napisana została na 297 stronach standardowego maszynopisu. Praca poza ramami teoretycznymi ma także charakter empiryczno-badawczy. Dysertacja napisana została na 265 stronach, na pozostałych stronach ujęto wykaz źródeł, w tym literatura i akty prawne oraz raporty, spis tabel (18) i rysunków (65). Konstrukcja rozprawy składa się ze wstępu, pięciu rozdziałów oraz zakończenia. Rysunki i tabele zamieszczone zarówno w części poświęconej rozważaniom teoretycznym oraz empiryczno-badawczym wspomagają one zrozumienie i lekturę rozprawy. Język pracy jest zrozumiały, jakkolwiek nie udało się uniknąć drobnych usterek językowych (szerzej opisane w dalszej części recenzji). Praca napisana została w sposób komunikatywny i przyjazny dla odbiorcy. Pozytywnie ocenić należy także pozostałe elementy warsztatu pisarskiego o czym świadczy poprawny dobór i posługiwanie się literaturą oraz pozostałymi źródłami. Doktorantka posłużyła się zróżnicowanymi źródłami informacji, polsko i obcojęzycznymi (głównie anglojęzycznymi)

1

A handwritten signature in black ink, consisting of several loops and a long horizontal stroke.

jakkolwiek źródeł anglojęzycznych wykorzystano stosunkowo niewiele biorąc pod uwagę międzynarodowy charakter badanego zjawiska.

Dokonując oceny rozprawy doktorskiej mgr Katarzyny Pałasz-Boćkowskiej uwzględniono wymogi formalno-prawne stawiane recenzjom o których mowa w par. 6 ust. 4 Rozporządzenia MNiSW z dnia 19 stycznia 2018 r. w sprawie szczegółowego trybu i warunków przeprowadzania czynności w przewodzie doktorskim, w postępowaniu habilitacyjnym oraz w postępowaniu o nadanie tytułu profesora (DzU 2018 poz. 261) oraz przepisach (art. 13 ust. 1) ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (DzU 2017 poz. 1789).

W kolejnych punktach recenzji dokonano oceny pracy doktorskiej mgr Katarzyny Pałasz-Boćkowskiej uwzględniając następujące kryteria:

- ranga problemu naukowego, w tym zasadność wyboru obszaru badawczego, oryginalność podejścia badawczego i rozwiązania naukowego;
- oryginalność i poprawność sformułowania hipotez, celów badawczych oraz struktury rozprawy;
- wybór metodyki badania i jej adekwatność do specyfiki problemu badawczego;
- jakość rozprawy oraz poprawność uzyskanych rezultatów;
- formalna strona pracy.

2. Ocena metodyki badania (uzasadnienie wyboru problemu badawczego, założenia badawcze, hipotezy, cele, metody badawcze, układ rozprawy)

Problem nadmiernego zadłużenia gospodarstw domowych jest dobrze rozpoznany na gruncie krajowej jak i międzynarodowej literatury przedmiotu. Zagadnienie to jest istotne z punktu widzenia poznawczego oraz badawczego przede wszystkim ze względu na społeczno-gospodarcze konsekwencje z nim związane. Gospodarstwa domowe dotknięte problemem nadmiernego zadłużenia bez wsparcia publicznego i rozwiązań systemowych nie są w stanie przywrócić zaburzonej równowagi finansowej i w pełni racjonalnie realizować swoich zadań. Z kolei wsparcie publiczne dla nadmiernie zadłużonych gospodarstw domowych korzystających z instrumentów polityki państwa finansowane jest ze środków publicznych a w konsekwencji koszty nadmiernego zadłużenia ponoszą wszyscy podatnicy, stąd istotna ranga tego zjawiska. O ile przyczyny i skutki nadmiernego zadłużenia zostały dobrze rozpoznane i zbadane na gruncie dorobku o tyle roli polityki kredytowej i handlowej banków w tym procesie poświęcono

niewiele uwagi i w tym ujęciu dysertacja wypełnia istniejącą lukę badawczą i stanowi cenny przyczynek do dalszych badań i analiz. Problem badawczy podjęty w pracy doktorskiej a widziany z perspektywy banków komercyjnych i ich polityk kredytowych i handlowych jest ważny i uzasadniony. W tym miejscu nasuwa się uwaga dotycząca kategorii badawczych i ich precyzyjnego definiowania dla celów badań. W dysertacji zabrakło definicji „polityki handlowej” a z kontekstu rozważań prowadzonych w rozprawie (np. s. 129-137) wynika, że rozważania te odnoszą się do polityki sprzedażowej (metody i techniki sprzedaży) oraz uwzględniają szerszy kontekst, który dotyczy strategii marketingowych banków (np. reklama, systemy komunikacji s. 133). W konsekwencji w podpunkcie 3.3. „Wpływ polityki kredytowej i handlowej banków komercyjnych na proces zadłużeniowy gospodarstw domowych” przedstawiono treści wychodzące poza główny nurt rozważań.

Główny cel rozprawy określony został jako „zbadanie zjawiska nadmiernego zadłużenia gospodarstw domowych w polskich bankach komercyjnych, przyczyn i skutków tego zjawiska oraz krytyczna analiza wpływu niewłaściwych praktyk rynkowych banków komercyjnych na decyzje finansowe kredytobiorców”. Cele szczegółowe sformułowane zostały następująco:

- C.1 Określenie motywów działań gospodarstw domowych prowadzących do nadmiernego zadłużania się.
- C.2 Analiza zależności pomiędzy wielkością zadłużenia gospodarstw domowych a poziomem bezrobocia i inflacji oraz dochodu rozporzadzalnego.
- C.3 Identyfikacja zagrożeń płynących z procesu nadmiernego zadłużania się gospodarstw domowych i przedstawienie działań zapobiegawczych.

Cel główny koresponduje z tytułem pracy i głównym nurtem badawczym jednakże krytyczna analiza przywołana w celu jest metodą badawczą a nie celem samym w sobie. Celem jest zbadanie wpływu niewłaściwych praktyk rynkowych banków komercyjnych na decyzje finansowe kredytobiorców z wykorzystaniem krytycznej analizy dorobku (metody analizy i krytyki piśmiennictwa). Cele szczegółowe korespondują z celem głównym dysertacji. W kontekście treści rozprawy w celach szczegółowych brakuje odniesienia do praktyk (czy raczej jak wynika z treści rozprawy polityk - kredytowej i handlowej banków komercyjnych) oraz co najistotniejsze identyfikacji sposobów przeciwdziałania procesowi nadmiernego zadłużania gospodarstw domowych, które są istotnym elementem rozprawy z perspektywy oryginalnego rozwiązania dla podjętego problemu badawczego. W celu szczegółowym C2 ponownie pojawia się „analiza” która nie jest celem a metodą badania.

W dysertacji przyjęto jedną hipotezę główną i trzy hipotezy szczegółowe. Hipoteza główna została sformułowana w sposób następujący „Nadmierne zadłużanie gospodarstw domowych

w Polsce jest zjawiskiem społecznym wynikającym z ich nieracjonalnych zachowań finansowych i konsumpcyjnych, na które miała też wpływ liberalna polityka kredytowa oraz polityka sprzedażowa banków komercyjnych”. Natomiast hipotezy szczegółowe określono jako:

H.1 Nadmierne zadłużanie się gospodarstw domowych jest zjawiskiem społecznym, a nie jednostkowym.

H.2 Na zjawisko trudnych kredytów mają również wpływ niewłaściwe praktyki rynkowe banków komercyjnych.

H.3 Edukacja ekonomiczna jest istotnym elementem walki z procesem nadmiernego zadłużania się gospodarstw domowych.

Hipotezy główna i szczegółowe współgrają z problemem badawczym ujętym w tytule rozprawy oraz z celami rozprawy. Oceniając poprawność hipotez badawczych powraca jednak problem definiowania kategorii badawczych, co jest kluczowe dla prawidłowej weryfikacji hipotez. W hipotezie głównej mowa o polityce kredytowej i sprzedażowej, natomiast w treści rozprawy pkt. 3.3. wskazuje się na politykę handlową, pojawia się także pytanie jak należy rozumieć „zjawisko społeczne” do którego odnosi się hipoteza główna i hipoteza szczegółowa C1. SJP definiuje „społeczny” jako „odnoszący się do społeczeństwa lub jego części”; „wytworzony przez społeczeństwo i będący jego wspólną własnością”; „przeznaczony do obsługiwanego społeczeństwa”; „pracujący bezinteresownie dla dobra jakiejś społeczności”; „dotyczący postaw lub działań większości członków społeczeństwa”; „organizowany przez jakąś społeczność samodzielnie, bez udziału państwa”¹. Z treści hipotezy H1 można wywnioskować, że skoro nadmierne zadłużanie się gospodarstw domowych nie jest zjawiskiem jednostkowym to jest zatem zjawiskiem zbiorowym, odnoszącym się do zbiorowości i w tym kontekście powinno być badane. Kolejną kategorią niedookreśloną w dysertacji są „trudne kredyty” o których mowa w hipotezie szczegółowej H2, tymczasem w pkt. 3.4. rozprawy analizuje się zjawisko tzw. „złych kredytów”. Pojawia się zatem pytanie czy są to zjawiska tożsame, czy jednak różnie definiowane?; analogiczne pytanie dotyczy polityki handlowej i polityki sprzedażowej i ich zakresu definicyjnego. Hipoteza główna nawiązuje do nieracjonalnych zachowań finansowych i konsumpcyjnych i tutaj ponownie pojawia się kwestia definiowania kategorii badawczych. W dysertacji s. 49 wyjaśnia się czym są zachowania racjonalne i irracjonalne, nie podnosi się kwestii zachowań nieracjonalnych, czy należy je zatem w kontekście hipotezy głównej traktować tożsamo jak zachowania irracjonalne tj. sprzeczne z najlepiej pojętym interesem konsumenta? „Nieracjonalny” zgodnie z SJP to „nieoparty na rozumie; niekierujący się rozumem; nieoparty

¹ <https://sjp.pwn.pl/sjp/spoleczny;2523113.html> (dostęp:24.08.2023)

na nowoczesnych, naukowych metodach”². W dysertacji nie wyjaśniono także jak należy rozumieć zakres badania odnoszący się do „polskich banków komercyjnych” czy „polski” to zlokalizowany na terytorium Polski? czy raczej chodzi o polski kapitał?.

Układ rozprawy składa się ze wstępu, pięciu rozdziałów oraz zakończenia, streszczenia, bibliografii oraz spisów i załączników. Układ rozprawy współgra z jej tytułem oraz celami badawczymi. Uwagę zwraca zróżnicowana objętość rozdziałów od 32 stron (rozdział 4) do 64 stron (rozdział 3). W opinii recenzenta nie było zasadne wyodrębnianie rozdziału 4 traktującego o windykacji i zabezpieczeniach należności bankowych bowiem ta problematyka ciąży i jest integralnie związana z zagadnieniami omawianymi w rozdziale 2 dotyczącym kredytów i pożyczek. Podobnie treści dotyczące nadmiernego zadłużenia gospodarstw domowych zawarte w rozdziale 5 (pkt. 5.1. oraz 5.2.) powinny zostać omówione w rozdziale 3, który poświęcono nadmiernemu zadłużaniu się gospodarstw domowych. Uwzględniając treści prezentowane w rozdziałach 3 i 5 odnoszące się do polityki kredytowej i handlowej banków w kontekście zadłużania się gospodarstw domowych i konsekwencji tego zjawiska postrzeganych z perspektywy instytucji finansowych nasuwa się spostrzeżenie, że tym rozważaniom można było poświęcić odrębny rozdział np. w miejsce rozdziału 4. Tytuł rozdziału 5 „Skutki problemów finansowych (...)” nie jest zrozumiały, bowiem to problem finansowy sam w sobie jest już skutkiem określonych zdarzeń, decyzji. Tytuł rozdziału 5 wnioskując po jego treści i po treści poszczególnych podpunktów tego rozdziału nawiązuje do skutków nadmiernego zadłużenia, a nie do skutków problemów finansowych. Punkt 5.3. „Wpływ nadmiernego zadłużania się gospodarstw domowych na banki komercyjne” dotyczy sądząc po jego treści nie wpływu a konsekwencji nadmiernego zadłużania się gospodarstw domowych dla banków komercyjnych. W układzie dysertacji brakuje punktu / rozdziału metodycznego opisującego metodykę badania. Metodykę opisano ogólnie we wstępie rozprawy, natomiast brakuje szczegółowego odniesienia się do kwestii metodycznych w dalszej części dysertacji. Dotyczy to w szczególności opisu metodyki badań ankietowych.

W dysertacji (jak wynika ze wstępu rozprawy) posłużono się następującymi metodami badawczymi: krytyczna analiza literatury, kwerenda raportów i specjalistycznych opracowań branżowych, analiza aktów prawnych w zakresie ochrony praw konsumenta i ich wpływu na politykę kredytową banków komercyjnych; metoda statystyki opisowej; analiza korelacji z wykorzystaniem współczynnika r-Pearsona oraz współczynnika determinacji R²; metoda *case study*; badanie ankietowe. Metody badawcze dobrano adekwatnie do specyfiki problemu

² Tamże.

badawczego i właściwie uzasadniono wybór. Na szczególną uwagę zasługują badania ankietowe, których celem było – 1/ ustalenie motywów zadłużania się i subiektywnej oceny nadmiernego zadłużenia; oraz 2/ badanie metod wyłudzenia kredytów udzielanych gospodarstwom domowym w latach 2010-2014. O ile badanie dotyczące motywów zadłużania znajduje umocowanie w celach i hipotezach badawczych, o tyle badanie w zakresie metod wyłudzenia kredytów zostało niewystarczająco uargumentowane w świetle przyjętej koncepcji badania. Do kwestii wyłudzeń nie odnosi się żaden z celów badawczych, ani żadna z hipotez. Jednocześnie badanie motywów zadłużania o którym mowa we wstępie w opisie metodyki (s. 10) jest raczej (na co wskazuje treść pytań w kwestionariuszu ankiety) badaniem preferencji, zadowolenia i dotychczasowych doświadczeń gospodarstw domowych w korzystaniu z finansowania zewnętrznego (kredyty i pożyczki) oraz jedno z pytań (zamknięte) dotyczy subiektywnej oceny respondentów dotyczącej stanu ich zadłużenia. Subiektywna ocena zadłużenia stanowić może przyczynek dla dalszych badań, nie pozwala jednak na generalizowanie wniosków o badanym zjawisku. Badanie ankietowe (dotyczące motywów zadłużania) przeprowadzono w 2023 na próbie 135 osób, jednak w dysertacji zabrakło wyczerpującego opisu próby badawczej oraz uzasadnienia sposobu jej doboru (niewiele wiadomo o samych respondentach, mimo że pytania z metryczki pozwalają na ich charakterystykę), co utrudnia ocenę prawidłowości doboru próby do badań i ocenę jej reprezentatywności. Proszę Doktorantkę o odniesienie się do tej kwestii i uzupełnienie informacji dotyczących próby podczas publicznej obrony. Z kolei badanie dotyczące metod wyłudzenia kredytów udzielanych gospodarstwom domowym przeprowadzono na podstawie telefonogramów udostępnionych przez Wydział Przystępczości Gospodarczej Komedy Wojewódzkiej Policji w Gdańsku. Kwestionariusz ankiety zawierał pytania dotyczące rodzaju czynu zabronionego, płci, wieku, rodzaju i kwoty kredytu, nazwy banku oraz uwag. W efekcie badania stwierdzono, że „przestępstwa kredytowe były najczęściej kwalifikowane z art. 297 Kodeksu karnego, tzn. że sprawca posługiwał się fałszywym zaświadczeniem o dochodach (zawyżona kwota dochodów, sprawca nigdy nie pracował) i stanowiły 74% wszystkich wykrytych przestępstw” (s. 146) oraz „(...) sprawcami byli mężczyźni w wieku 18-25 lat lub 40-55 lat” (s. 146). W zakresie metod statystyki opisowej wykorzystano głównie proste metody takie jak korelacja. Badanie przyczyn nadmiernego zadłużania się odbyło się z wykorzystaniem metody *case study*. Przeanalizowano sześć przypadków nadmiernie zadłużonych gospodarstw domowych w latach 2009-2022, nie dokonano jednak wystarczająco uzasadnienia wyboru *case study* do badań.

3. Ocena merytorycznej treści rozprawy

Poza uwagami zgłoszonymi do układu pracy jej struktura jest prawidłowa. W poszczególnych rozdziałach zaprezentowano treści adekwatne do ich tytułów. Rozważania oparto o poprawnie dobraną literaturę przedmiotu. W rozdziale pierwszym przedstawiono kolejno przegląd definicji „gospodarstwa domowego” z różnych perspektyw, w tym mikroekonomicznej czy socjologicznej. Przybliżone zostały trzy wymiary funkcjonowania gospodarstwa domowego, odniesiono się do cech gospodarstw domowych. Zwrócono uwagę na funkcje gospodarstw domowych i ich typologie. Omówiono formy i klasyfikacje gospodarstw domowych oraz odniesiono się do czynników determinujących zachowania konsumpcyjne gospodarstw domowych. Zwrócono uwagę na zakres i klasyfikację potrzeb gospodarstwa domowego, w tym na zakres i strukturę potrzeb gospodarstw domowych. Ważną częścią rozdziału są rozważania dotyczące uwarunkowań zachowań konsumpcyjnych gospodarstw domowych (z uwzględnieniem analizy otoczenia bliższego i dalszego gospodarstwa domowego). Szczegółowo omówiono relacje zachodzące pomiędzy gospodarstwem domowym a państwem. Zwrócono uwagę na rodzaje dóbr w kontekście ich wpływu na zachowania nabywcze. W dalszej części rozdziału dokonano analizy dochodów i wydatków gospodarstw domowych w Polsce w latach 2006-2021. Odniesiono się do przyczyn zróżnicowania dochodów gospodarstw domowych. Do treści rozdziału nie wnoszę uwag, został on opracowany w sposób prawidłowy.

Rozdział drugi poświęcono zewnętrznym źródłom finansowania potrzeb gospodarstw domowych. Przybliżono znaczenie kredytu w gospodarce rynkowej oraz scharakteryzowano rolę banku jako pośrednika w procesie kredytowania. Przedstawiono produkty kredytowe dla gospodarstw domowych oraz dokonano przeglądu wybranych teorii ekonomicznych odnoszących się do kwestii kredytowania. Wskazano na różnice pomiędzy kredytem a pożyczką. Przedstawiono statystyki dotyczące kredytów udzielonych gospodarstwom domowym w latach 2012-2022. Wskazano także na znaczenie instytucji pozabankowych w udzielaniu kredytów i pożyczki dla gospodarstw domowych. W efekcie przeprowadzonych rozważań zwrócono uwagę, że pomimo niekorzystnych uwarunkowań makroekonomicznych jedynie w przypadku kredytów mieszkaniowych „zaobserwowano ponad 50% obniżenie dynamiki sprzedaży”. Pewien niedosyt budzi brak szerszego odniesienia się w rozdziale do kwestii ryzyka kredytowego oraz ryzyka ESG. Są to kategorie istotnie oddziałujące na działalność operacyjną banków także w kontekście oceny ryzyka gospodarstw domowych.

Rozdział trzeci dotyczy problemu nadmiernego zadłużenia gospodarstw domowych w polskich bankach komercyjnych. W rozdziale przedstawiono kolejno definicje i istotę

nadmiernego zadłużenia gospodarstw domowych, wskaźniki nadmiernego zadłużenia, czynniki kształtujące poziom i strukturę konsumpcji gospodarstw domowych, teorie cyklu życia gospodarstwa domowego. Następnie przybliżono przyczyny nierówności dochodowych i sposoby pomiaru zjawiska (Gini) oraz zdiagnozowano czynniki determinujące nadmierne zadłużanie się gospodarstw domowych zwracając uwagę na czynniki kształtujące kondycję ekonomiczną gospodarstwa domowego. Zidentyfikowano sfery decyzji finansowych gospodarstw domowych i uwarunkowania ich podejmowania. Zwrócono uwagę na takie zjawiska jak: konsumpcjonizm, gadzetyzacja, czy retrokonsumpcja. Wskazano na wpływ świadomości ekonomicznej na sytuację finansową gospodarstw domowych i konsekwencje braku takiej świadomości. Przybliżono strukturę nadmiernie zadłużonych gospodarstw domowych z uwzględnieniem wybranych cech społeczno-demograficznych i ekonomicznych. W kolejnej części zwrócono uwagę na konsekwencje nadmiernego zadłużenia gospodarstw domowych dla banków komercyjnych w kontekście problemu jakości portfela kredytowego i dochodowości działalności operacyjnej. Odniesiono się do problemu braku kompleksowości oceny zdolności kredytowej i oceny stopnia ryzyka kredytobiorcy. Zwrócono uwagę na niedostateczny poziom wiedzy finansowej potencjalnych i obecnych klientów banków i konsekwencje tego zjawiska. Wskazano na nieprawidłowe postawy pracowników banków w zakresie realizacji polityki kredytowej i sprzedażowej oraz podniesiono problem zmiany form kanałów dystrybucji usług bankowych. Omówiono technologie informacyjne oraz techniki marketingowe stosowane przez banki i ich znaczenie dla powstawania zjawiska nadmiernego zadłużenia. W ostatnim punkcie odniesiono się do istoty „złych kredytów” jako konsekwencji nadmiernego zadłużenia. Pokazano udział kredytów, których opóźnienie w spłacie wynosi powyżej 90 dni w okresie 2012-4/2023. Zwrócono uwagę, że „do 2020 roku udział „złych kredytów” w strukturze zmniejsza się co roku osiągając poziom 4,3%, natomiast od 2021 roku obserwowalne jest odwrócenie trendu”. W dalszej części rozważań przedstawiono istotę i statystyki dotyczące przestępstw kredytowych w latach 2010-2014 oraz zaprezentowano sześć studiów przypadku wyjaśniających kreowanie zjawiska nadmiernego zadłużenia gospodarstw domowych. Rozdział trzeci oceniam wysoko, prezentowane w nim treści mają istotne walory poznawcze, wypełniają lukę badawczą w piśmiennictwie a wykorzystanie zróżnicowanych źródeł danych pozwoliło na poprawne zdiagnozowanie badanego zjawiska.

Rozdział czwarty poświęcono problematyce windykacji i zabezpieczeń należności bankowych. Jest to rozdział o charakterze informacyjnym, prezentuje stan wiedzy nie zawiera nowych treści, czy badań i analiz. W rozdziale tym zaprezentowano kolejno zagadnienia dotyczące istoty windykacji i wskazano na jej rodzaje, omówiono zabezpieczenia osobiste i

rzeczowe transakcji kredytowych. Zagadnienia dotyczące prawnych zabezpieczeń spłaty omówiono w sposób całościowy, prezentując także te z nich które nie odnoszą się wprost do gospodarstw domowych np. gwarancje bankowe. W efekcie przeprowadzonych rozważań sformułowano konkluzję, że „analiza jakości portfela kredytów udzielanych gospodarstwom domowym wskazuje, że produkty kredytowe, w przypadku których zastosowano zabezpieczenia rzeczowe są lepiej obsługiwane niż te produkty kredytowe, dla których nie ustanowiono żadnych zabezpieczeń” oraz że „Wybór właściwego zabezpieczenia jest bardzo istotny z punktu widzenia egzekucji długów. Skuteczność egzekucji jest bowiem tym większa, im większe są zasoby majątkowe dłużnika. (...) a zbyt liberalna polityka w zakresie zabezpieczeń ma wpływ na proces nadmiernego zadłużania się gospodarstw domowych w polskich bankach komercyjnych”. Rozdział ten oceniam jako najslabszy z rozdziałów dysertacji ze względu na jego odtwórczy charakter.

Ostatni rozdział, piąty poświęcono konsekwencjom zburzeń finansowych gospodarstw domowych oraz działaniom zapobiegającym zjawisku nadmiernego zadłużania się. Jest to rozdział szczególnie ważny z punktu widzenia oceny dysertacji zawiera bowiem rekomendacje odnośnie do działań zapobiegających nadmiernemu zadłużaniu się gospodarstw domowych. W rozdziale przedstawiono kolejno kwestie związków zachodzących pomiędzy zmiennymi makroekonomicznymi: dochodem rozporządzalnym, minimalnym i przeciętnym wynagrodzeniem oraz bezrobociem i inflacją a nadmiernym zadłużeniem gospodarstw domowych. Przedstawiono macierz wskaźników nadmiernego zadłużenia, zdiagnozowano, że „zagrożenie nadmiernym zadłużeniem dla gospodarstw domowych rośnie wraz ze wzrostem liczby posiadanych kredytów oraz liczby osób w gospodarstwie domowym.“ oraz przedstawiono na gruncie analizy literatury motywy zadłużania się nadmiernie zadłużonych gospodarstw domowych. Zaprezentowano dane dotyczące liczby czynnych kredytów dla gospodarstw domowych w latach 2012-2022 oraz wartość kredytów dla gospodarstw domowych i ich udział w strukturze oraz odniesiono się do wartości „Portfela B” w strukturze portfela czynnych kredytów dla gospodarstw domowych w latach 2012-2022 i zbadano korelację pomiędzy Portfelem B a zadłużeniem gospodarstw domowych. Następnie przedstawiono wyniki korelacji (współczynnik r-Pearsona) pomiędzy zadłużeniem gospodarstw domowych w polskich bankach komercyjnych a dochodem rozporządzalnym, minimalnym i przeciętnym wynagrodzeniem, bezrobociem oraz inflacją. W kolejnej części rozdziału omówiono wyniki badań ankietowych oraz wskazano na relację pomiędzy płynnością i wypłacalnością a ryzykiem bankructwa gospodarstwa domowego. Przybliżono także statystyki i regulacje w zakresie upadłości konsumenckiej. Omówiono problem tworzenia rezerw przez banki, w tym problem tworzenia rezerw związanych z

udzielaniem przez banki kredytów we frankach szwajcarskich. Zwrócono uwagę na tzw. kredyty sporne i działania podejmowane przez kredytobiorców w zakresie powództwa sądowego. Omówiono regulacje które powstały w odpowiedzi na zjawisko nadmiernego zadłużania się gospodarstw domowych, w tym regulacji unijnych chroniących konsumentów przed zjawiskiem nadmiernego długu. Omówiono skutki niewłaściwych praktyk rynkowych banków oraz przedstawiono procedury ograniczające proces wyłudzeń kredytowych oraz wskazano na sposoby przeciwdziałania procesowi nadmiernego zadłużania gospodarstw domowych ze szczególnym uwzględnieniem roli wiedzy i świadomości ekonomicznej i finansowej. Zwrócono także uwagę na: znaczenie samodyscypliny banków zakresie tworzenia i przestrzegania polityki kredytowej i sprzedażowej, rolę kas zapomogowo pożyczkowych, proces restrukturyzacji kredytu, konsolidację zadłużenia, wyeliminowanie nieuczciwej reklamy, rolę przepisów chroniących konsumenta i rolę państwa w tym zakresie oraz znaczenie społecznej odpowiedzialności biznesu w procesie redukowania ryzyka nadmiernego zadłużenia. Treści i rozważania zaprezentowane w rozdziale oceniam wysoko z uwagi na fakt, iż zawierają oryginalne rozwiązania dla postawionego problemu badawczego.

4. Szczegółowa ocena rozprawy

Praca napisana została w sposób staranny. W jej treści zdarzają się jednak nieliczne usterki interpunkcyjne, stylistyczne i literówki. Praca powinna zostać napisana w formie bezosobowej, tymczasem zdarzają się zwroty np. „obserwujemy” (s.6); „zaliczamy” (s. 162) lub tzw. kolo-kwializmy np. „wszystko zaczyna się zwyczajnie” (s. 130); „bywa, że w swojej naiwności” (s. 131); próbuje zrekompensować sobie drogimi towarami braki z młodości” (s. 162); „kaliber przestępstw” (s.240). Nie udało się także uniknąć literówek np. „gospodsrwt” s. 206. We wstępie wspomina się o „metodologicznej części rozprawy”; mając na uwadze, że metodologia to nauka o metodach zatem raczej chodzi o metodyczną część rozprawy. Niektóre zdania są niezrozumiałe np. „Instytucje można określić jako reguły gry obowiązujące w systemie gospodarczym” (s. 73). W wybranych fragmentach tekstu tam, gdzie pojawiają się definicje brakuje odsyłaczy np. s. 68 definiowanie „konsumpcji” czy definiowanie celów banków s. 73. Zdarzają się opinie niepoparte źródłami wiedzy lub faktami np. s. 131 (na całej stronie brak przypisów) np. „Należy pamiętać, że czasami pracownicy banku zaangażowani są nieświadomie lub świadomie w działalność przestępczą”. Pojawiają się także usterki interpunkcyjne np. s. 163 „raty..”; s.257 „rynkowych,.”. Zdarzają się zdania w których podmiot został niewłaściwie

zidentyfikowany np. „Literatura przedmiotu opisuje wiele klasyfikacji (...)”; to nie literatura a autorzy / badacze na łamach literatury przedmiotu przedstawiają (opisują) klasyfikacje.

5. Wnioski końcowe

Po zapoznaniu się z rozprawą doktorską Pani mgr Katarzyny Pałasz - Boćkowskiej pt. „Przyczyny i skutki nadmiernego zadłużania się gospodarstw domowych w polskich bankach komercyjnych” stwierdzam, że praca cechuje się walorami poznawczymi i aplikacyjnymi a Doktorantka:

- trafnie sformułowała oryginalny problem naukowy oraz poprawnie uzasadniła lukę badawczą;
- przygotowując część teoretyczną i empiryczną rozprawy wykazała się dużą wiedzą ogólnoeconomiczną i finansową;
- zrealizowała cele badawcze i zweryfikowała hipotezy badawcze;
- zidentyfikowała zależności pomiędzy polityką kredytową i sprzedażową banków a zjawiskiem nadmiernego zadłużenia gospodarstw domowych oraz na kanwie przeprowadzonych badań określiła sposoby przeciwdziałania zjawisku nadmiernego zadłużenia gospodarstw domowych zarówno dotyczące strony popytowej (gospodarstwa domowe) oraz podażowej (banki komercyjne).

Mając na uwadze powyższe stwierdzam, że rozprawa Pani mgr Katarzyny Pałasz - Boćkowskiej pt. „Przyczyny i skutki nadmiernego zadłużania się gospodarstw domowych w polskich bankach komercyjnych” napisana pod kierunkiem naukowym dr hab. Eugeniusza Gostomskiego, prof. UG spełnia wymagania określone w art. 13 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (DzU z 2017, poz. 1789) w związku z powyższym, przedkładam wniosek o dopuszczenie mgr Katarzyny Pałasz - Boćkowskiej do dalszych etapów przewodu doktorskiego tj. do publicznej obrony.

Magdalena Ziolo

Podpis jest prawidłowy

Dokument podpisany przez
Magdalena Ziolo
Data: 2023.08.27 22:43:37
CEST